

- використовуватиметься система провідних педагогічних технологій на різних етапах навчання.

Література

1. Бокарева Г.А. Совершенствование системы профессиональной подготовки студентов экономического профиля. – Калининград: Изд-во Калининградского университета, 2005. – 152 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти напряму підготовки 0502 “Менеджмент”. – К.: Міністерство освіти і науки України. – 2001. – 31 с.
3. Ємельянов А.Л. Уровни профессионализма в управленческой деятельности // Менеджмент в России и за рубежом. – № 5. – 1998. – С. 67-76.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
5. Михайличенко А. Обучение на основе стандарта компетентности // Новый коллегіум. – 2001. – № 3. – С. 46-50.
6. Словарь иностранных слов. – 13-е изд. стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 608 с.
7. Словарь русского языка / Сост. С.И.Ожегов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Гос. изд. иностранных и национальных словарей, 1952. – 848 с.
8. Смирнова В. Проблеми інтеграції знань: історико-педагогічний аналіз // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2003. – Вип. Ш-ІУ. – С. 43-48.
9. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М.Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.

Л.О.Гапоненко

ІНТЕГРАТИВНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ ФОРМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

В статье рассматриваются формы интерактивных методов обучения в подготовке будущего учителя. Автор анализирует условия повышения эффективности обучения.

This article considers form and content interactively method theaching of repairing future teachers. The author of the analyses the condition effect interactively method studies.

Постановка проблеми. Визначена тема статті обумовлена сучасною соціально-психологічною ситуацією у педагогіці. По-перше, швидкі темпи інтеграції у науці все більше актуалізують проблему підготовленості викладачів використовувати активні методи навчання. По-друге, суттєва особливість педагогічної діяльності полягає у здібності педагога здійснювати психолого-педагогічні, соціально-психологічні ситуації навчальної діяльності, в центрі яких визначається творчість викладача створювати інтерактивну взаємодію між учасниками навчального процесу. Потретє, соціальне очікування суспільства щодо підготовленості молодого спеціаліста спрямоване на використання його глибоких і ґрунтовних професійних знань та вмінь.

З урахуванням вище вказаного, автор пропонує інтегроване узагальнення форм інтерактивних методів навчання, сутність яких полягає у активізації учіння навчаючого.

Проблема формування навчальної діяльності у вітчизняній науці визначається запропонованими думками П.П.Блонського щодо створення умов розвитку мислення того, хто навчається. Пізніше пошук у цьому напрямку здійснюють Д.Е.Ельконін і В.В.Давидов. Вони змінюють зміст освіти й особливе значення надають теоретичним знанням. Проте вже в роботах Б.Г.Анаєва, Ю.К.Бананського, Л.В.Занкова, О.О.Люблінської та інших акцент переноситься на досягнення розвивального ефекту навчання засобами удосконалених методів. У 60-ті роки ХХ століття розпочинається інтенсивний пошук активних методів навчання (Д.Е.Ельконін, В.В.Давидов, Л.В.Занков, Ш.А.Амонашвілі, С.М.Лисенко, І.П.Волков та інші).

Якщо розглянути головні концепції вищевказаних авторів, то їх можна класифікувати за такими ознаками: 1) учіння здійснюється за умов активної діяльності того, хто навчається, а роль викладача (вчителя) – це роль організатора; 2) результат учіння визначається у якісній зміні особистості того, хто навчається (розвивається гнучкість мислення, удосконалюється абстрактне мислення, удосконалюється професійне уявлення тощо); 3) зміна особистості того, хто навчається, характеризується проявом гнучкості у адаптуванні до соціально-психологічного середовища, до інноваційної стратегії професійної компетентності, і головне – це відбувається розвиток креативної особистості;

4) зміна форм впливу на того, хто навчається – це намагання викладачів (учителів) використовувати різноманітні форми активних методів навчання.

Враховуючи вимоги до обсягу статті, автор пропонує інтегроване узагальнення найбільш поширених форм інтерактивних методів навчання. Підхід до класифікації методів починається із найбільш об'ємних за своєю формою до більш невеличких.

Фестиваль (фестиваль від лат. – веселий) – огляд професійного або самодіяльного мистецтва, це багатопланова форма представлення або пропаганди професійних знань, що здобули ті, хто навчається. Сценарій його проведення залежить від мети. Наприклад, ознайомлення з матеріальною продукцією учіння – це витвір конструкцій, моделей тощо. Успішність цього закладу залежить від наявності інтелектуальної підготовленості викладачів, що використовують цю форму.

Спеціалізована панорама (діорама) – (панорама від грец. – вид, видовище) – це форма навчання, яка надає можливості презентувати результати досягнень навчаючих начебто з “висоти”. На відміну від панорами, діорама охоплює лише частину горизонту – форма пропаганди результативності навчальної діяльності студентів (учнів).

Спеціалізований міст – різновид дискусії, одна з активних форм навчальної діяльності студентів (учнів), в яких вони демонструють широту і глибину освіченості. Проводиться з метою розвитку практичних навичок. Під час проведення “методичного моста” запрошуються слухачі інших груп (класів) з метою пропаганди освіти з цього навчального предмету. Учасники цього закладу вдосконалюють свої аналітичні вміння. Роль ведучого виконує викладач.

Проблемний стіл – це активна форма освітньої роботи, яка сприяє розвитку у майбутніх педагогічних працівників прагнення до самоосвіти, до роботи, до розширення і поглиблення знань. Заздалегідь готуються питання до обговорення, списки рекомендованої літератури, комплектуються робочі групи, створюється прес-центр, який на закінчення підбиває підсумки, пропонує рекомендації і випускає методичний бюлетень.

Методичні посиденьки – форма навчально-методичної

роботи, яка допомагає створити сприятливий психологічний клімат у даній групі слухачів. Для обговорення пропонуються питання, тема оголошується заздалегідь, і всі готуються до обговорення. Обговорення проблеми найчастіше відбувається за чашкою кави.

До цієї ж форми роботи можна віднести “Бесіди за круглим столом”, “Проблемно-аналітичні бесіди” тощо. Для участі в “Бесідах за круглим столом” запрошуються студенти, фахівці певного профілю, батьки, які проявляють інтерес до професійного зростання своїх дітей та інші цікаві люди, які можуть дати корисну інформацію з теми бесіди. Заздалегідь учасники повідомляють теми бесіди, висуваються стрижневі питання до неї, готується список рекомендованої літератури.

Проблемно-аналітичні бесіди – форма активного методу навчання, за допомогою якого відбувається розв’язання професійних задач на засадах осмислення добутих раніше знань, умінь і навичок. Особливістю таких бесід є поєднання двох завдань – це пошук нових знань та аналіз і осмислення інформації.

Психологічний консиліум, педагогічний консиліум – це пошук шляхів розв’язання складних педагогічних проблем, або подолання перешкод з метою досягнення позитивного результату. На консиліум збираються представники різних груп, сідають колом, поділившись на мікрогрупи. Кожна мікрогрупа розглядає проблеми зі своєї позиції. Консиліум може проводитися й як нарада, взаємна консультація фахівців (експертів). Це об’єднання професіоналів, яке за висунутими параметрами обговорює й оцінює можливості використання набутих знань.

Ігрове моделювання ситуації (розв’язання методичних завдань) – одна з форм удосконалення фахової майстерності майбутніх педагогів.

Соціально-психологічний тренінг (С-ПТ) – спеціальний тренувальний режим, що передбачає розширення “рамок” усвідомленого бачення певних перешкод щодо розвитку деяких професійних навичок і умінь майбутнього спеціаліста. Проведення С-ПТ вимагає спеціальної підготовки керівника цього тренінгу. Тренування доцільно проводити в групі від 9 до 15 осіб.

Професійний ринг (ринг – від англ. – кільце, коло – обмежований канатами майданчик для боксу) – готується два виступаючих, кожного з них підтримує група, тобто готуються дві

групи підтримки; дві групи опонентів; журі. Група аналізу (журі) оцінює рівень захисту відповідного погляду на питання, підбиваються підсумки Щоб зняти напруження, треба заздалегідь продумати, чим заповнити паузу (педагогічні ситуації, ігрові завдання тощо).

До цієї ж форми роботи можна віднести і “Брейн-ринг”, “Що? Де? Коли?”. “Щасливий випадок” тощо. Такі заходи проводяться за традиційним сценарієм.

Педагогічні турніри (турнір – від фр. – змагання) – змагання між окремими учасниками або командами за круговою системою, де учасники (або команди) зустрічаються між собою один або декілька разів. Підготовці до них приділяється не менш ніж місяць. Для проведення турніру обирають ведучого й журі. Студентам (педагогам) повідомляють домашні завдання Потім обирають капітанів та опрацьовують літературу з теми турніру, обмірковують виконання домашніх завдань Окрім того, передбачається низка запитань, ситуацій, завдань, невідомих команді, які треба буде розв’язати в ході турніру (на відміну від традиційних КВК, які проводяться за одним сценарієм).

Диспут – (диспут з лат. розмірковувати, розбирати) – це зіткнення ідей, думок, точок зору. Як форма активного методу навчання може втілюватись в усну чи письмову наукову суперечку, дебати після доповіді. Як правило, опоненти визначаються заздалегідь.

Дискусія – (дискусія з англ. те, що підлягає обговоренню) – це колективне обговорення будь-якого складного питання. Заздалегідь готується література відповідно до теми, оформлюється приміщення. До дискусії готуються всі її учасники. Під час підготовки до цієї форми роботи, можуть бути створені творчі групи, які висувають свою програму. На відміну від диспуту, наприкінці дискусії формулюється єдине колективне рішення проблеми або рекомендації.

Ось чому під час організації дискусії, диспутів слід приділяти особливу увагу пошуку оптимальних шляхів активності того, хто навчається. Прагнучи вичерпати головну проблему дискусії, слід формулювати її так, щоб була можливість висловлювати різні погляди. Задля організації дискусії або диспуту створюється ініціативна група, оформлюється приміщення

плакатами, малюнками, іноді готується спеціальний випуск стіннівки. Дуже важлива в дискусії роль ведучого, йому необхідно вміти ясно й чітко обґрунтувати вибір теми, що обговорюється, зацікавити аудиторію, примусити її думати.

Ігрові завдання, конкурси, бліц-ігри використовуються також і під час проведення занять семінарів-практикумів. На початку занять – з метою виявлення кола інтересів, у середині – з метою акцентування уваги на головних моментах, наприкінці – для самостійного і творчого використання набутих професійних знань, умінь і навичок.

Ділова гра як одна з найбільш складних і одночасно ефективних форм навчання, дозволяє відтворити в навчальних умовах реальну педагогічну діяльність. Імітувати реальні чи умовні педагогічні ситуації та процеси, програвання яких дозволяє педагогам шляхом активної взаємодії приймати самостійні рішення, набувати конкретних професійних умінь, досвід мовленнєвого спілкування; вони закріплюють одержані теоретичні знання, набувають практичні вміння та навички, вдосконалюють уміння обговорювати, аналізувати і раціонально використовувати інформацію, критично оцінювати різні точки зору, приймати і формулювати рішення, робити висновки із особистих і чужих помилок тощо.

Ігрова імітація передбачає рольову поведінку учасників, яка, як відомо із соціальної психології, властива кожній людині. Отже завдання ігрової імітації – розвинути психологічний механізм ідентифікації особистості щодо свого соціального статусу через “вживання” у певну, значущу роль. Рольова поведінка учасників регламентується правилами і свободою ігрової поведінки, яку надає гра. Правила визначаються заздалегідь і “керують” поведінкою учасників. Вони є також критерієм оцінки їх роботи, як попередньої (підготовчої), так і внеску кожного учасника в хід, розвиток і результати гри.

Успіх гри в значній мірі визначається її конструкцією, а також тим, наскільки вона відповідає можливостям учасників, що обумовлені віковими, культурно-історичними, соціально-психологічними, професійними й іншими особливостями. Конструкція гри повинна забезпечувати передбачення, визначеність її протікання, результативність

У процесі гри створюється ігровий образ, який безпосередньо сприймається учасниками. Цей образ має серйозне пізнавальне значення, тому що дозволяє зівставити реальний об'єкт і його ігрову модель. У той же час, створення пов'язане з яскраво висловленим емоційним переживанням, що має в цілому позитивне забарвлення. Емоційний вплив на граючих має також і змагання, яке, як правило, передбачається сценарієм. Характерно, що адекватне сприймання ігрового образу обумовлене безпосередньою участю у грі, яка створює передумови захопленості, емоційної насолоди нею. Сторонній спостерігач частіше виявляється безпристрасним реєстратором дій, бездумних, з його точки зору. Виходячи з цього, можна сформулювати методичну вимогу до сценарію гри й її проведення: в ній повинні брати участь усі присутні. Програвши певну ситуацію, учень оцінює свої сили і можливості. Допустивши недоліки у діловій грі, він замислюється: "Що я не знаю?", "Що я не вмію?", "Що я не розумію?". Отже, використання ігрової діяльності у тих, хто навчається, полягає у саморозвитку, самоосвіті, саморегуляції тих, хто навчається.

В умовах дефіциту часу можуть бути використані не тільки сценарії цілісної ділової гри, але й її фрагменти: розігрування ролей, створення ігрових ситуацій, ігрове рецензування тощо.

Так, після декількох занять проблемного (теоретичного) семінару можуть бути використані такі фрагменти ділової гри, як: програвання та аналіз занять, змодельованих спочатку викладачем, а потім – студентами; програвання та психологічний аналіз складних педагогічних ситуацій щодо формування професійних знань, умінь, навичок.

Бліц-гра (бліц від нім. блискавка). Ця форма навчання акумулює в собі такі ознаки, як конкретна ситуація, розігрування ролей, мозковий штурм і ділова гра, але вони різняться параметрами: "миттєвістю" проведення та одержання результату; привабливістю та легкістю форми; несподіваністю і неординарністю змісту; мінімальним комплектом ролей; обов'язковістю оцінки результату (якісного чи кількісного). Створення бліц-гри, обрання її конкретної форми і змісту повинні визначатися формами тієї діяльності, яка є змістом навчальної дисципліни. В основі бліц-гри знаходиться ситуація, засіб представлення якої може бути різним: усний опис, письмовий тест,

“жива” демонстрація за допомогою відеофільму, показ реального об’єкту тощо.

Аналіз цієї ситуації здійснюється в ігровій формі, яка імітує фрагмент професійної діяльності. Отже, можна сказати, що бліц-гра – це ігровий аналіз конкретної професійної ситуації. Головні функції й цілі бліц-гри вказують на те, що цю ігрову діяльність доцільно використовувати на різних етапах навчання майбутніх педагогів (семінари-практикуми, консультації тощо).

Більш складний вид гри – комплексна ділова гра, що дозволяє максимально наблизити умови заняття до конкретної практичної діяльності, яка завжди носить комплексний характер. Комплексна ділова гра містить у собі матеріал декількох дисциплін: педагогіку, психологію (загальну, дитячу, педагогічну, соціальну тощо). Вона дозволяє вирішити сукупність завдань щодо професіоналізму майбутнього спеціаліста.

У ході комплексної ділової гри фіксуються три рівні інтелектуальної активності:

- репродуктивний, якщо при найсумліннішій та енергійній роботі учасник гри залишається в рамках первісного знайденого способу дії;
- евристичний, якщо учасник гри, використовуючи випробуваний спосіб роботи, без стимуляції зовні, продовжує аналізувати, співставляти між собою задачі, що призводять до оригінальних рішень;
- креативний (творчий), якщо для учасника гри рішення, знайдене “евристом”, є не останнім пунктом дії, а проблемою, самостійною метою. Інтелектуальна активність креативного рівня якісно інша, ніж евристичного. Вона втілюється в пізнавальному цільовому положенні. Отже, зламається той психологічний бар’єр, що заважає людській думці виходити за рамки заданої конкретної ситуації. Тут і знаходиться шлях до творчості.

За допомогою комплексної-ділової гри треба намагатися, щоб підвищення професіоналізму кожного майбутнього педагога було головним мотивом діяльності.

Мозкова атака (штурм) – (атака (від фр. – напад) – стрімкий напад на противника в поєднанні з навальним вогнем, штурм (від ніч. – атака) – рішуча атака фортеці, укріпленого

опорного пункту спеціально підготовленими військами) – один із прийомів, який сприяє розвитку творчості. Цей прийом зручно використовувати під час обговорення питань методики навчання.

Керівник формує питання так, щоб відповіді були стислими, лаконічними. Перевага надається відповідям-фантазіям. Забороняється критика ідей та їх оцінка. Тривалість “мозкової атаки” 15-30 хвилин. Потім відбувається обговорення висловлених ідей. Відбираються 3-4 найкращі пропозиції.

У літературі з педагогічного менеджменту висвітлено понад 15 варіантів проведення такої форми роботи. Так, існує “човниковий метод” мозкового штурму. Студенти поділяються на дві команди. В одній групі – критики, в другій – “генератори ідей”. Ведучим пропонується будь-яка педагогічна проблема. Учасникам мозкової атаки необхідно висловити всі можливі (і неможливі з позиції логіки) варіанти вирішення досліджуваної проблеми.

Методичний аукціон – (аукціон (від лат. – збільшення) – продаж товару, майна з публічного торгу покупцю, який запропонував найвищу ціну) – за його допомогою можна цікаво побудувати семінар-практикум. “Аукціон” проводять до того часу, поки не вичерпуються ідеї. Найкращою ідеєю визнають таку, за яку проголосує більшість учасників.

Семінари-супутники дозволяють поглибити теоретичні знання студентів, виробити певні вміння і навички.

На семінарі-супутникові розглядаються окремі питання загальної проблеми. Форми проведення занять можуть бути різними (різновид семінару-практикуму).

Зупинимося більш детально на такій нетрадиційній ефективній формі впровадження нових педагогічних ідей, як семінар-брифінг.

Проведення семінару-брифінгу має свої специфічні особливості. Мета – максимальна активізація знань студента як в процесі підготовки до заняття, так і на занятті.

Методика проведення семінару-брифінгу така: знайомство з програмою проведення на попередніх заняттях (питання, які будуть обговорюватися, література, в якій висвітлюється проблема). Кожен учасник готується до брифінгу.

Після взаємного привітання та вступної промови колектив учасників розподіляється на підгрупи (до 4), у залежності від

кількості питань, що обговорюються. Сформулювавши завдання щодо першого питання, викладач пропонує одній із підгруп обговорити його.

Отже, кожен учасник буде в ситуації, коли йому треба відповідати змістовно, можливе “включення” всіх учасників щодо обговорюваної проблеми.

Викладач підбиває підсумок і запрошує іншу підгрупу з метою обговорення наступного питання щодо висунутої проблеми.

Майстер-клас – це розповсюдження передового педагогічного досвіду фахівцем (вихователем, учителем) – майстром своєї справи. Можлива виїзна форма роботи (в школі або д/з).

Отже, ми розглянули форми навчально-методичної роботи в навчальному закладі освіти та активні форми проведення цієї роботи. Використання різноманітних методів і прийомів навчання майбутніх педагогів дозволить сформувати у них такий тип мислення, який стане невід'ємною рисою особистості, забезпечити творчий характер будь-якої праці.

СТРУКТУРУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ЛІТНЬОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

В статтє раскрываються цель, задачи, содержание летней педагогической практики студентов. Рассматривается структурирование педагогических знаний в процессе подготовки студентов к летней педагогической практике.

The object, tasks, content of student's summer pedagogical practice are exposed in the article. It was considered the structure of pedagogical knowledge at process of student's training for summer pedagogical practice.

Сьогодні пошук шляхів запровадження нової парадигми освіти і нових моделей її реалізації не зводиться до збільшення обсягів змісту навчальних дисциплін або подовження термінів навчання. Йдеться про досягнення принципово нових цілей освіти, які полягають у досягненні “нових, вищих рівнів освіченості кожної особистості та суспільства в цілому” [2]. Ця проблема торкається в першу чергу підготовки майбутніх фахівців,

формування у них спеціальних знань і умінь, що становлять основу їх професійної майстерності.

Однією з характерних властивостей знань є їх структурування. Дуже важливо, особливо для навчального матеріалу, встановити його структуру, оскільки засвоїти визначену порцію навчальних знань – означає встановити їх місце в структурі певного розділу навчального матеріалу.

Метою статті є обґрунтування мети, завдань, змісту літньої педагогічної практики та визначення структури педагогічних знань у процесі підготовки майбутніх педагогів до проходження літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах.

У системі педагогічної практики важливе місце займає літня педагогічна практика студентів 3-х курсів у дитячих оздоровчих таборах.

Літня педагогічна практика має свою специфіку, що проявляється в цілях і задачах, у змісті, методах та організаційних формах роботи в дитячому оздоровчому таборі, у комплектуванні дитячих загонів, у плануванні виховної роботи загонових вожатих, у службі в справах неповнолітніх тощо.

В основу розробки технології виховного процесу в дитячому оздоровчому таборі доцільно покласти такі основні педагогічні ідеї:

1. Ідея про структурування педагогічної взаємодії і змісту соціального досвіду у виховному процесі.
2. Ідея про можливість формування необхідних професійних якостей майбутнього вихователя, моделювання системи циклів виховання, що репрезентують цілісний виховний процес.
3. Необхідного ефекту виховання в дитячому оздоровчому таборі можна досягти тільки у випадку реалізації системи суб'єкт (вожатий, вихователь) – колективний суб'єкт (загін) – суб'єктної (вихованець) педагогічної взаємодії, тобто засобом реалізації принципів педагогіки паралельної дії.
4. Основна мета виховання людини – допомогти їй оволодіти великим мистецтвом любити світ людей. Виховний процес в оздоровчому таборі повинен бути таким, щоб кожен школяр міг своєю радістю відкриття світу поділитися з іншими.
5. Розвиток пізнавальних інтересів школярів засобами народознавчого матеріалу.

Метою літньої педагогічної практики є розширення професійно-педагогічних знань і досвіду самостійної організації життя та діяльності дитячого колективу, озброєння майбутніх учителів методикою виховної роботи зі школярами різного віку в період літніх канікул.

Літня педагогічна практика вирішує важливі завдання професійного становлення студентської молоді:

1. Формування у студентів педагогічних умінь: організаторських, комунікативних, конструктивних, прикладних, гностичних.
2. Оволодіння методикою підготовки, організації та проведення різних форм роботи з дітьми оздоровчого табору (загального збору, вогнища, лінійки, походу, екскурсії, гри, конкурсу, огляду, занять клубів, гуртків й т. ін.).
3. Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя (вихователя) і перевірки психологічної та педагогічної готовності до педагогічної діяльності.
4. Формування умінь з педагогічної техніки.
5. Формування навичок роботи по зміцненню здоров'я дітей і прищепленню їм відповідних гігієнічних норм.

Реалізація перелічених завдань сприяє формуванню психолого-педагогічного мислення студентів, осмисленню свого місця і функцій у виховному процесі, виробленню самостійного педагогічного підходу до сучасних школярів.

У період літньої практики студенти знайомляться з умовами роботи, правилами внутрішнього розпорядку, традиціями, попереднім досвідом дитячого оздоровчого табору; здійснюють психолого-педагогічне вивчення дітей свого загону, планування виховної роботи (перспективний план, щоденний план роботи); добирають оптимальну методику організації проведення різних форм та методів виховної роботи зі школярами з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей.

Використовуються традиційні і нетрадиційні форми виховної роботи: ігри, етичні бесіди, бесіди "за круглим столом", вікторини, гуртки, спортивні змагання, творчі конкурси, читацькі конференції, диспути, дискусії, пізнавальні вечори, українські вечорниці, туристські походи, краєзнавчі екскурсії тощо.

Під час літньої педагогічної практики студенти проводять виховну роботу з дітьми за такими основними напрямками:

- моральне виховання дітей та підлітків, що має за мету утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродітностей;
- виховання поваги до української славної минувшини, до Конституції, законів України, національної символіки, глибокого усвідомлення взаємозв'язку між діями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю (зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни, екскурсії, походи по місцях бойової слави; туристсько-пошукова робота, військово-спортивні ігри, фестивалі дружби з дітьми різних національностей і народів);
- трудове й економічне виховання дітей оздоровчого табору та їх професійна орієнтація, спрямовані на вироблення відповідних навичок та умінь, професійної майстерності, готовності до життєдіяльності в умовах ринкових відносин (самообслуговування, бесіди про працю та її соціально-економічну ефективність, про представників різних сучасних професій, про економічні основи організації літнього відпочинку дітей, трудові десанти та ін.);
- формування екологічної культури, гармонійних відносин людини і природи (бесіди про охорону природи та раціональне використання її багатств, екскурсії в природу, розбивка квітника, організація дня птахів та ін.; активізації екологічного виховання, підвищенню його ефективності сприятиме тісний зв'язок з традиційним народним вихованням любові до природи, спираючись на педагогіку народного календаря);
- естетичне виховання (бесіди про мистецтво, вечори казок і поезії, фестивалі пісень, конкурси юних художників, огляди художньої самодіяльності та ін.). Формуючи у дітей народні естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній естетиці, національне виховання передбачає формування навичок гарної поведінки, доброзичливого ставлення до людей, вироблення умінь власноручно приумножувати культурно-мистецькі надбання народу;
- розумове виховання, яке передбачає розширення кругозору, світогляду школярів (вікторини, олімпіади, конкурси, гурткова робота);

- фізичне і гігієнічне виховання, виховання здорового способу життя (контроль за дотриманням режиму і розпорядку дня, виконання санітарно-гігієнічних правил, рухливі і спортивні ігри, спортивні змагання і свята та ін.);
- розвиток індивідуальних здібностей і таланту дітей, забезпечення умов їх самореалізації є пріоритетним напрямом виховної роботи в літньому оздоровчому таборі. Для цього необхідно подбати про задоволення різнобічних потреб школярів у сфері науково-технічної, художньої, декоративно-прикладної творчості, еколого-натуралістичній, туристсько-красознавчій, фізкультурно-спортивній діяльності.

Під час літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах студенти ознайомлюються з методикою підготовки і проведення лінійок, загонів зборів, оглядів загонної пісні, вогнищ, свят та ін. і забезпечують єдність колективних, групових та індивідуальних форм роботи (вибори і навчання активу, постановка колективних перспектив і залучення школярів до КТС, організація об'єднань дітей за інтересами, розвиток індивідуальних інтересів і творчих здібностей школярів, створення умов для розвитку самодіяльності дітей).

Студенти-практиканти беруть участь у виробничих нарадах, педагогічних радах, вивчають і аналізують досвід роботи кращих вожатих, вихователів, методистів дитячого оздоровчого табору, ведуть педагогічний щоденник.

Система підготовки до педагогічної практики в дитячому оздоровчому таборі включає вивчення психолого-педагогічних дисциплін, проводяться семінари з методики виховної роботи за спеціальною тематикою, тижневий інструктивно-тренувальний збір (за наявності навчальної бази і відповідного фінансування).

Отже, педагогічні знання, які визначають готовність студентів до проходження літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах, можуть бути структуровані в окремі теми семінарських занять з курсу “Методика виховної роботи” [1].

Тема 1. Методика організації роботи загону в дитячому оздоровчому таборі

1. Задачі та зміст роботи загону в таборі.
2. Планування виховної роботи в загоні. Плани роботи загону на день, на тиждень, на зміну.
3. Організація самоуправління в загоні.
4. Формування дитячого колективу в умовах загону.

Тема 2. Методика організації і проведення різних форм і методів виховної роботи з дітьми в оздоровчому таборі з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей

1. Методика організації самообслуговування дітей в оздоровчому таборі.
2. Методика проведення лінійки, вогнищ, мітингів.
3. Методика проведення екологічних акцій, спрямованих на охорону природи в таборі та за його межами.
4. Оздоровча робота з дітьми в таборі та за його межами.

Режим дня. Заходи, спрямовані на охорону життя та здоров'я дітей.

Тема 3. Виховна роль національних традицій, ритуалів, символів при організації та проведенні різних форм роботи з дітьми в оздоровчому таборі

1. Основні символи, що використовуються в дитячих оздоровчих таборах, та їх функціональне призначення.
2. Основні ритуали, характерні для дитячого оздоровчого табору.

Таким чином, впровадження у практику вищої школи окреслених семінарських занять у даному структуруванні педагогічних знань визначає їх ефективність у процесі підготовки майбутніх педагогів до проходження літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах.

Література

1. Програма з літньої педагогічної практики студентів у дитячих оздоровчих таборах / Укладачі: Н.В.Долгая, З.В.Друзь. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – 20 с.
2. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.

МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В статті розкриваються складові виховної роботи вищої школи, а також її можливості на пути формування комунікативної культури студентів.

At this article is considered components of educational work of university and so its possibilities on a way of forming of communicative culture of students.

Розвиток українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей і національних пріоритетів вимагає розробки нових методологічних підходів професійної освіти, в центрі яких – формування духовності особистості, накопичення культурного потенціалу суспільства.

Сьогодні вже навряд кого може задовольнити вчитель, що не виконує свої обов'язки професійно, працює тільки “від цих до цих”, не несе в собі багатогранних рис творчої особистості. Без професіоналізму, індивідуально-особистісного начала, власне кажучи, неможливе сучасне навчання й виховання. Від того, які властивості свого “я” вчитель передає своїм учням, до яких струн їхньої душі він зуміє доторкнутися, залежить майбутнє нашого суспільства, залежать ідеали й вчинки майбутніх членів цього суспільства. Цілком зрозуміло, що зробити це може лише той, хто найвищою мірою сам володіє професійною майстерністю, хто здатний і вміє творчо передати багатства людської культури всім своїм учням. А свій істинний зміст та високе звання “вчитель” здобуває лише тоді, коли воно невіддільне від поняття культури.

Ми впевнені, що на шляху вдосконалення професійних якостей майбутнього вчителя певну роль має відігравати виховна робота, яка проводиться у вищому педагогічному закладі. Останнім часом у процесі навчання у вищій школі пріоритет віддається, насамперед, аудиторним заняттям: лекціям, семінарським, практичним і лабораторним заняттям, консультаціям. Значення позааудиторних занять, на жаль, недооцінюється. Але ми повинні відмітити, що виховна роль позааудиторних занять, безсумнівно,

велика. “Істотним завданням виховання є вплив на вихованців у такому напрямку, щоб вони, засвоївши певний досвід, придбали такі риси й якості, які необхідні фахівцеві і які проявили би себе у різноманітних відносинах вихованця з навколишнім світом” [9].

Нові завдання вищої школи змінюють сутність виховного процесу. В основу його змісту повинна бути покладена ідея гуманного підходу до студента, ідея педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості. Виховний процес повинен будуватися на взаємній активності педагогів і студентів. Взаємна активність виражається в педагогічній взаємодії, що містить у собі “у єдності педагогічний вплив, його активне сприйняття, яке засвоєно об’єктом, активність того, кого виховують, яка проявляється у відповідних уявленнях, або опосередкованих впливах на педагога й на самого себе (тобто самовиховання)” [1, с. 74].

Система позааудиторної роботи як цілісне явище складається з компонентів, які взаємообумовлюють один одного, а їхня взаємодія приводить до утворення нових якостей особистості та спрямована на досягнення суспільно значимого результату. Головними складовими компонентами системи позааудиторної роботи вищого навчального закладу, які становлять її структуру, є: загальна мета діяльності (цільова настанова), конкретизовані цілі та завдання позааудиторної роботи в певному навчальному закладі, основні напрямки та зміст, її виховні функції, способи досягнення мети.

Найважливіший атрибут будь-якої педагогічної системи, один з її головних системоутворюючих компонентів це її доцільний характер, тобто наявність певної мети. Науково-обґрунтована та уміло організована діяльність студентів у позааудиторний час має на меті різнобічний розвиток особистості, специфіка якого на нинішньому етапі полягає в накопиченні молодим поколінням соціального досвіду, спадкування духовного надбання народу, досягнення високого рівня комунікативної культури, формування особистісних рис громадянина своєї держави, розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової та екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молодшої генерації.

Спробуємо сформулювати виховні завдання

позааудиторної роботи:

- формування особистості майбутнього кваліфікованого фахівця;
- соціалізація особистості як процес засвоєння соціального досвіду, цінностей, норм, установок, які властиві даному суспільству, процес активного входження особистості в систему соціальних зв'язків;
- формування духовного потенціалу особистості, потреби постійного морального вдосконалювання;
- розвиток суспільної та соціальної відповідальності;
- формування комунікативної культури особистості;
- досягнення високої культури міжнаціональних відносин;
- формування морально-естетичних цінностей, оволодіння нормами поведінки;
- виховання основ естетичної культури, оволодіння досягненнями національної та світової культури;
- фізичне виховання, пропаганда основ здорового способу життя.

Відповідно меті визначають основні напрямки та зміст позааудиторної роботи вищого навчального закладу. До основних напрямків позааудиторної роботи належать:

- виховна робота з формування духовності, художньо-естетичній освіченості та вихованості особистості;
- формування загальної культури особистості та основних складових професійної спрямованості майбутнього вчителя (комунікативної, інформаційної, логічної культури тощо);
- самостійна робота з оволодіння спеціальними та гуманітарними предметами;
- поглиблення професійних знань, умінь і навичок;
- пізнавальна робота;
- розвиток суспільної активності студентів;
- розвиток індивідуальних здібностей та талантів молоді;
- участь в організованих видах суспільно-корисної праці;
- спортивно-оздоровча діяльність та фізичне загартовування студентів;
- організація культурного відпочинку молоді на дозвіллі.

Одним із головних елементів структури будь-якої системи є її зміст. Зміст виховної роботи вищої школи, на думку Л.Кондрашової, має визначатися метою людського існування та

усвідомленням особистістю того, що власна досконалість і щастя навколишніх взаємообумовлені [4, с.74].

Зміст позааудиторної роботи вищого навчального закладу визначається відповідно до мети і завдань та особливостей виховного процесу закладу освіти або конкретної навчальної групи, а також з урахуванням особливостей і перспектив соціально-політичного та економічного розвитку нашої держави.

Аналізуючи різні погляди видатних педагогів щодо змісту позааудиторної роботи вищої школи, ми прийшли до висновку, що для неї важливі такі вимоги, як актуальність, відповідність сучасним тенденціям і перспективам розвитку, вимогам розвитку української державності, культурного та духовного відродження нашого народу, впровадження сучасних та інформаційних технологій і науково-методичних досягнень.

Тому під змістом позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо сукупність ідей, уявлень, фактів, сфер і напрямків, які використовуються у виховному процесі вищого навчального закладу, за допомогою яких досягаються конкретні цілі й завдання позааудиторної виховної роботи закладу. У більше вузькому смислі зміст позааудиторної роботи охоплює обсяг просвітницько-емоціонального виховного матеріалу, обмеженого рамками конкретної виховної акції [2, с. 12].

Організація позааудиторної діяльності студентів має величезні можливості, які реалізуються через інтегральну сукупність виховних функцій. Спираючись на роботи Ю.Бабанського, Н.Левшиної, В.Полукарова, Г.Щукіної, під виховними функціями позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо процес реалізації виховних можливостей педагогічної діяльності, перетворення їх у результат, спрямований на розвиток вихованців [5, с. 7; 7, с. 69].

Основними функціями позааудиторної роботи вищої школи, на нашу думку є:

- інформативно-освітня функція, що сприяє процесу засвоєння, розширення та поглиблення знань, умінь і навичок студентів, їхнього інтелекту;
- мобілізаційно-регулятивна функція як процес мобілізації та подальшого розвитку емоційних і вольових якостей особистості;

- аксіологічна функція як процес формування у студентів особистісно значущих цілей, соціально ціннісних якостей, ціннісних орієнтацій, способів поведінки;
- функція корекції, оскільки позааудиторна діяльність дає можливість коректувати вплив зовнішнього оточення своїми ціннісними нормами, виробленими й прийнятими всіма членами певного учнівського об'єднання;
- творча функція, що сприяє реалізації та подальшому розвитку творчих можливостей майбутніх учителів;
- комунікативна функція;
- компенсаторна функція, що допомагає студентам повірити в себе, задовольнити потребу в досягненні успіху в сфері своєї професійної діяльності, у сфері творчості та спілкування;
- паралельна функція як спосіб розрядки від напруженої пізнавальної діяльності під час теоретичного навчання.

Позааудиторна робота вищої школи здійснюється різноманітними формами. Під організаційно-педагогічними формами позааудиторної роботи вищої школи, поряд з її структурними компонентами, такими, як мета, зміст, функції, ми розуміємо види, способи організації студентів і педагогів для спільної діяльності у позааудиторний час, а також конкретні пізнавальні та виховні акції, розраховані на масову або диференційовану студентську аудиторію. Різноманітні форми позааудиторної роботи дають можливість успішно вирішувати завдання вдосконалювання професійної підготовки майбутніх педагогів і досягати позитивних результатів у формуванні комунікативно-значущих рис та якостей особистості, що відповідають вимогам учительської праці.

Вплив позааудиторної виховної роботи тим сильніше, чим більше різних видів діяльності вона містить, поєднуючи й спонукаючи до роботи кожного студента. Комплекси виховних впливів забезпечують умови, в яких майбутні вчителі шукають нові сполучення відомих педагогічних засобів і способів спілкування, видозмінюють їх стосовно до конкретних ситуацій, апробують ефективність тих або інших сполучень методів педагогічної роботи.

Організація позааудиторної роботи в тій або іншій формі дозволяє розгорнутися певному виду діяльності студентів,

створити потрібну систему відносин між ними, специфічно розподілити ролі, забезпечити необхідні умови для їхнього професійного росту.

Сполучення різних форм позааудиторної роботи, які забезпечують комплексні виховні справи, дозволяють цілеспрямовано спланувати виховну роботу педагога на формування тої або іншої професійно значимої якості майбутнього фахівця, застосувати для цієї мети весь наявний набір педагогічних засобів, використовуючи їх так, щоб пізнавальна активність та інтерес студента до даного виду діяльності мали природний характер і сприяли створенню атмосфери реальної педагогічної діяльності, тієї діяльності, що припускає постійний пошук правильного з педагогічної й психологічної точки зору рішення завдань навчання й виховання. Тому, на наш погляд, саме комплекси виховних впливів у змозі активізувати процес формування та розвитку комунікативної культури майбутнього вчителя, зробити його яскравим, що запам'ятовується, ефективним і показовим, створити необхідні умови для якісного засвоєння професійно значимих знань умінь і навичок спілкування в реально створеному комунікативно-спрямованому середовищі. При цьому використання у виховній практиці комплексних заходів необхідно спрямовувати на те, щоб кожний момент цієї роботи, кожна дія або слово майбутнього педагога було забезпечено педагогічно правильним керівництвом з боку курируючого викладача, який у змозі визначити правильність застосованого педагогічного методу або способу впливу, тобто спрямовувати та контролювати професійну підготовку студента. При цьому доцільно чергування постійних і тимчасових доручень і обов'язків студентів, групових з факультетськими та загальноінститутськими, індивідуальних з колективними. Розташовувати їх треба згідно зростанню ступеню труднощів, тому що виховне значення виконуваних студентами справ перебуває в прямої залежності від вибору завдання з урахуванням інтересів, схильностей виконавців і рівня їхнього досвіду організаторської роботи.

Таким чином, педагогічно грамотно й раціонально організована позааудиторна робота в студентських групах буде сприяти перетворенню кожного її активного учасника з об'єкта в суб'єкт комунікативного процесу, творчої взаємодії викладача й

студента. Розмаїтість позааудиторних форм виховної роботи забезпечує ситуації суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, де відбувається збагачення спілкування через світ почуттів і думок своїх однокурсників і куратора. Моделювання виховного процесу як співучасників творчої комунікативної діяльності, активного пізнання й спілкування надає особистісний зміст студентському життю.

Тому ми дійшли висновку, що сприяння й взаємодія в різних формах позааудиторної роботи виступають найважливішими факторами формування комунікативної культури майбутніх педагогів. Виховний процес повинен забезпечити умови, які дозволили б кожному студентові реалізувати свої комунікативні здібності, активність і самостійність у судженнях і діях, випробувати радість від спілкування.

Систематична позааудиторної робота з формування комунікативної культури, активізація участі кожного студента допоможе успішно вирішувати такі завдання професійного виховання як поглиблення інтересу до обраної професії вчителя, розширення педагогічного кругозору, формування професійно-педагогічних поглядів і переконань, удосконалювання комунікативних умінь і навичок, навичок самостійної роботи, що забезпечить кожному випускникові вищого педагогічного закладу активну професійну педагогічну позицію.

Література

1. Бабанский Ю.К. Педагогика. - М.: Просвещение, 1993.
2. Зміст та організаційно-педагогічні форми позаурочної виховної роботи у навчальних закладах профтехосвіти: Методичні рекомендації / Укл. В.С.Петрович. – К.: ІСДО, 1995. – 64 с.
3. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. – Киев; Одесса: Высшая шк. Главное изд-во, 1988. – 160 с.
4. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогика: Учебное пособие. – Кривой Рог: КГПУ, 2004. – 304 с.
5. Левшина Н.Д. Познавательная деятельность старшеклассников во внеурочное время и её воспитательные функции: Автореф. дис. к.п.н.: 13.00.01 / Ин-т молодёжи. – М., 1991. – 23 с.
6. Петрович В.С. Організація позаурочної виховної діяльності учнів вищих професійних училищ: Дис. к.п.н.: 13.00.01. / Київ,

1997. – 219 с.

7. Полукаров В.В. Клубная деятельность в воспитательной системе школы // Воспитательная система массовой школы: Проблемы гуманизации: Сб. науч. тр. / Под ред. Л.И.Новиковой. – М.: Изд-во НИИТиИП. – 1992. – С. 64-74.
8. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 144 с.
9. Штокман И.Г. Вузовская лекция. Практические советы по методике преподавания учебного материала. – К.: Вища шк., 1981. – С.26.

Ю.В.Суббота

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ І ЇХ ВИРІШЕННЯ

В статье дан теоретический анализ исследований по проблеме здорового образа жизни студентов; приведены данные собственного социологического исследования; показаны пути решения проблемы формирования здорового образа жизни студентов.

In article the theoretical analysis of researches on a problem of a healthy way of life of students is given; are given own sociological research; ways of the decision of a problem of formation of a healthy way of life of students are shown.

Постановка проблеми. Інтенсифікація навчального процесу у вищих навчальних закладах, виконання студентами великого обсягу навчальної роботи в умовах дефіциту часу, зниження адаптивних механізмів призводить до того, що у багатьох студентів спостерігається тенденція до зниження рухової активності, фізичної підготовленості, а в цілому – погіршення здоров'я. Дана ситуація обумовлена ще й тим, що реалізовані в школах регламентовані програми з фізичної культури, часто не вирішують проблеми формування у школярів мотивів регулярної рухової активності: тільки 14,3 % учнів систематично займаються фізичними вправами в обсязі 8-12 годин на тиждень; лише 10-12 % учнів тренуються у дитячо-юнацьких спортивних школах та інших установах додаткової освіти й дуже незначна частина – у комерційних спортивних організаціях [7, с. 60].